Positiepapier 18 november 2026 - commissie VRO rondetafelgesprek 25 november 2026 - blok 3.

ir. Koen Mulder docent, architect en bouwtechnoloog

faculteit Bouwkunde, afdeling Architectural Engineering & Technology, TU Delft

De opbouwkrachten van dit land waren bijzondere mensen die anderhalve eeuw geleden aan de wieg stonden van nieuwe maatschappelijke instituties. De scholen, de bibliotheken, de ziekenhuizen, de concertzalen, de stadhuizen. Mooie gebouwen, met aandacht gemaakt. Solide, om voor altijd te blijven. Van een generatie die zich schuchter spiegelde aan buurlanden en die zijn eigen cultuur zo serieus begon te nemen dat het zich realiseerde dat het die zelf steen voor steen moest bouwen. Even was er een mentaliteit waarbij het collectief belang op lange termijn het snelle individuele winstbejag oversteeg. De toepassing van duurzame materialen zoals onze traditionele keramiek of natuursteen sloot aan bij die investering: het fundament leggen voor toekomstige generaties zodat ze dat niet zelf steeds opnieuw hoeven te doen.

Delft, waar ik vandaan kom, heeft een prachtige binnenstad: het vervult mij dagelijks met trots, welzijn en levensgeluk als ik op de 20 jaar oude gele klinkers van de Markt sta en buitenlandse toeristen mijn stad zie bewonderen. Delft heeft ook een prachtige wijk met de allerbeste arbeidershuizen van 1890, resultaat van de verlichte ondernemersmentaliteit van Jacques en Agneta van Marken die vonden dat de vruchten van hun industriële imperium iedereen ten goede moesten komen; de nieuwe welvaart delen, voor het collectief, maar zeker ook vaderlijk of moederlijk wanneer nodig. Het gebruik van duurzame materialen was niet conservatief: het ging over verantwoordelijkheid nemen en de openbare ruimte voor een samenleving opbouwen, die vele generaties met elkaar zouden delen.

En zo zouden we nog steeds kunnen bouwen. Geen behang en weg met de kaasschaaf. Duurzame nieuwbouw vergt juist niet het uitkleden tot een minimum dat nog op het verkoopplaatje lijkt, maar is gebaat bij wijs en vooruitziend overdimensioneren en het oog op de lange termijn. Onder een paraplu en met droge voeten. Een fundering zonder beton raad ik niemand aan, maar de palen eronder kunnen veelal weer van vurenhout. Bij elementen die op buiging worden belast is de meeste winst te halen. Er kan veel lichter gebouwd worden als we de vloeren en daken (weer) van hout maken. Constructieve wanden kunnen zeker vanaf de tweede bouwlaag in hout. Maar het is duurzaam om ze tegen weer en wind te beschermen achter een bakstenen gevel die lang meegaat en weinig onderhoud vergt. (Denk daarbij steeds aan de materialen die je wél en juist niét in een vaatwasser zou stoppen.) Zo maken we gebouwen aanpasbaar, terwijl we de gevel, het straatbeeld, de beschermende muur blijven delen met vele generaties na ons. Zoals onze overgrootouders dat in de binnensteden deden voor ons. Elk materiaal op zijn plek. De gebouwmaterialen als een bewezen samenwerkend collectief dat ooit ook weer geliefd zal zijn om voor veranderd programma te hergebruiken.

Hoewel soms alles over CO_2 lijkt te gaan, betekent duurzaam ook nog steeds ‘lang meegaan’ en dat gaat over zorg dragen. Waarom wordt een Vondelkerk of een Cuyperskapel weer opgebouwd? (Dank

voor dat vuurwerkverbod!) Die gebouwen hebben kennelijk waarde, die gaan over onszelf of over wat wij over onszelf vertellen. Onze steden werden pas duurzaam na de stadsbranden. Op het platteland kon men ooit de vakwerkhuizen uit elkaar halen en met familie en vrienden verplaatsen als de pacht onverhoopt werd opgezegd. Toen de houten vakwerkhuizen met bakstenen in bijzondere patronen gevuld werden, zoals je in Twente en de Achterhoek wel ziet, was dat een boodschap: de grond is nu van ons: wij zijn er om te blijven. Wij zorgen voor schoonheid en delen die met de straat. Eigenlijk ontstond de straat pas met die gedachte.

Het is dus volkomen onzin om te veronderstellen dat in Nederland niet bekend zou zijn wat de relatie is tussen de bakstenen en de identiteit, gemeenschapsgevoel, waardering voor nieuwbouw en welzijn [sic]. Kijk simpelweg naar de prijzen op Funda. In dit land meet men alles daar immers aan af. Nederland heeft helaas overwegend een vrij oppervlakkige handelscultuur die zich bijvoorbeeld uit in het feit dat het NOS journaal nooit in staat is de waardering van kunst te duiden zonder het bedrag te noemen.

Ook de 'veel voor weinig' opmerkingen in de uitnodigingsbrief zijn symptomatisch. Voor een dubbeltje op de eerste rang? "Dan schilder je het er toch op?" Alsof het efficiënt en daarmee aanbevelingswaardig is als je dagelijks in een omgeving van bordkarton rondloopt die je een materiële illusie voorspiegelt. Moet dan eerst met multiple choice vragenlijsten onderzocht worden wat dat met het welzijn doet? Het is alsof je vissen vraagt de noodzaak van het water te duiden. Maar vraag het vooral aan AI.

Als je mensen elk begrip van kwaliteit ontneemt, kan je ze alles verkopen. Knollen voor citroenen. Dan is het fijn als ze geen cultuur, geen weerbarstige herinneringen hebben. Daarvoor verklaar je zowel gebouwen als mensen ouderwets. Leg de focus op de tabula rasa, het slopen en opnieuw beginnen en het verkorten van de levensduur: zo kan je hetzelfde steeds opnieuw verkopen. Voor de beste marktprijs, garantie tot aan de deur. Binnen de tijdsduur van je handeltje lijkt dat efficiënt en goedkoop. Nergens sloeg dat weggooi-modernisme zo goed aan als in het Nederland van 1980 toen het vakmanschap niet langer gekoesterd werd. En nu: Als je het in je spreadsheet maar handig kadert (en enkel kijken naar de directe productie van CO_2, en met wishful thinking vooruitloopt op het voorbeeldige gedrag van toekomstige generaties) lijkt tijdelijkheid zelfs goed voor het milieu.

Niets werkt vernederender op een mens dan de kennis te ontberen die redelijkerwijze vakmatig van hem of haar verwacht mag worden. Ferdinand Weijde, Metselen,1939.

Cultuur gaat over respect, over verbinding, liefde en zorgzaamheid. Over het doorgeven van kennis. Bouwcultuur ook. Het is zo veelzeggend dat in Duitsland vakmensen in traditionele vesten op youtube films laten zien hoe ze met de nieuwste technieken als 3D-scannen, -printen en frezen hun bestaande werk verbeteren, terwijl in Nederland elke uitvinding wordt gepresenteerd alsof we nu echt niemand meer nodig hebben, zodat we dan eindelijk die nieuwe frisse start kunnen maken. (In onze filmpjes staat de oude metselaar dan bakstenen in de robot te voeren of mortelbaarden weg te schrapen terwijl een net afgestudeerde techneut staat te vertellen dat het zo fijn is dat de metselaar nu echt he-le-maal niets meer hoeft te kunnen. Die houding zien we ook bij onze bouwindustrie, die nauwelijks bereid is om in persoonlijk vakmanschap te investeren, want: "je leidt ze op en dan stappen ze over naar de concurrent". Elke school en elk kind moet multi-purpose. Het gevoel in de handen ontwikkelen om zelf dingen te kunnen maken verdwijnt langzaam van onze vmbo's.

De bouwkunde-opleidingen onderzoeken al vele decennia esthetische kwaliteit, betaalbaarheid, bouwsnelheid, standaardisering en duurzaamheid (en energiezuinigheid, en sociale cohesie, en comfort en toekomstbestendigheid, en prefabricage, en zelfs de bouwkunst zelf.) Natuurlijk is er geen eenduidig antwoord. Makkelijke eenduidige antwoorden zullen eerder van het niveau zijn: verwijder de belasting op arbeid en zet hem op gebruik van nieuw materiaal of stop de landelijke verslaving aan de speculatie op stijgende grondprijzen die al jaren indirect wordt aangewakkerd met

de hypotheekaftrek. (Als architect word ik zelfs zo nu en dan gebeld: “…u kunt nu ook instappen in onze grondspeculatie-portefeuille.” in de hoop mij medeplichtig te maken!) Of dat je in bestemmingsplannen in gebouwlagen telt in plaats van in meters, zodat lichtere maar dikkere vloeren wel betaalbaar worden. Of stel… dat je de energie aan duurzame materialen besteedt in plaats van aan reclame data gegenereerd door influencers.

Met elke uitvinding en nieuwe techniek opent zich een nieuwe ruimte van mogelijkheden. Soms zal zelfs blijken dat het gebruik van oude bouwmaterialen met nieuwe technieken en gereedschappen het juiste antwoord is voor onze huidige problematiek. Waar het land baat bij heeft is zorgvuldig, fatsoenlijk en liefdevol ontwerp waarbij het geld voor het bouwen vooral wordt uitgegeven aan de makers die het verdienen.